

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Teologia 2017/2

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ β' τεύχους γιὰ τὸ ἔτος 2017 τοῦ περιοδικοῦ *Teologia* τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Βόρειας Ἰταλίας ὁ Massimo Eris, Πρόεδρος τοῦ Τμήματος, κάνει μία ἐπισκόπηση τῆς ἐπίσκεψης τοῦ πάπα Φραγκίσκου στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ τοῦ Μιλάνου στὸς 25 Μαρτίου 2017, ἡ ὁποία ἐντάσσεται στὴ θεώρηση τοῦ εὐαγγελισμοῦ ὡς κήρυξη τοῦ Εὐαγγελίου στὰ νέα κοινωνικὰ καὶ πολιτιστικὰ περιβάλλοντα.

Τὸ ἀ' μέρος τοῦ τεύχους παρουσιάζει τὶς ἐργασίες γιὰ τὴ μετα-συνοδικὴ Ἀποστολικὴ Παραίνεση γιὰ τὴν ἀγάπη στὴν οἰκογένεια *Amoris Laetitia* (2016) ποὺ ὀργανώθηκαν ἀπὸ τὸ Ποντιφικὸ Γρηγοριανὸ Πανεπιστήμιο καὶ τὸ Τμήμα Θεολογίας τῆς Βόρειας Ἰταλίας. Στὴν πρώτη μελέτη ὁ Ἀργεντινὸς Ἰησοῦτης θεολόγος Miguel Yanez μὲ τὴ μελέτη του «Ἡ “μορφὴ τῆς Ἐκκλησίας” στὰ διδακτικὰ κείμενα τοῦ πάπα Φραγκίσκου: μία νέα ὄθηση τῆς θεολογίας τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς;» («La “forma di Chiesa” nei documenti magisteriali di Francesco: un nuovo slancio per la teologia morale?»), ἔχοντας ὑπόψη τόσο τὴν προσωπικὴ του γνωριμία μὲ τὸν νῦν Ποντίφικα ὅσο καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ τελευταίου, ἐπισημαίνει τὰ ἑξῆς σημεῖα: τὴν ἐκκλησιολογικὴ διδασκαλία τοῦ Φραγκίσκου, τὶς θεολογικὲς ἀπαρχὲς ἀλλὰ καὶ τὰ ἐρεθίσματά της γιὰ τὴ σύγχρονη ἠθικὴ θεολογία, ἡ ὁποία ἐπανεμπνέεται ἀπὸ τὴ Β' Σύνοδο τοῦ Βατικανοῦ μέσα ἀπὸ μία ἀμιγῶς λατινοαμερικανικὴ ἐρμηνεία. Ἔτσι, προτείνεται μία ἠθικὴ θεολογία «ἀπὸ τὴ βάση», τόσο σὲ ἐσωτερικὸ διάλογο –σὲ διάφορα ἐπίπεδα– μὲ τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ, ὅσο καὶ σὲ ἐξωτερικὸ διάλογο μὲ τὶς διάφορες ἐπιστῆμες καὶ τὶς ὑπόλοιπες θρησκείες. Ἡ θεολογία τῆς ἠθικῆς ἐπαναθεωρεῖται ἔχοντας ὡς ἀφετηρία τὸν εὐαγγελισμὸ τοῦ σύγχρονου κόσμου, προωθώντας μία κουλτούρα συνάντησης ποὺ ἔχει τὶς ρίζες της σὲ μία μυστικὴ διάσταση, ἀναπτύσσοντας τὸν ὀρίζοντα καὶ τὴ λογικὴ τῆς φιλευσπλαχνίας σύμφωνα μὲ τὴν «προοπτικὴ τῶν φτωχῶν».

Στὴν ἐπόμενη μελέτη τοῦ τεύχους –ποὺ ἔχει τὸν ἴδιο τίτλο μὲ τὴν προηγούμενη– «Ἡ “μορφὴ τῆς Ἐκκλησίας” στὰ διδακτικὰ κείμενα τοῦ πάπα Φραγκίσκου: μία νέα ὄθηση τῆς θεολογίας τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς;» (*La “forma di Chiesa” nei documenti magisteriali di Francesco: un nuovo slancio per la teologia morale?*) ὁ Giuseppe Angelini ἐξηγεῖ πὼς ἡ ποιμαντικὴ μεταρρύθμιση ποὺ προωθεῖ ὁ πάπας Φραγκίσκος ἔχει ἐκκλησιολογικὸ ὑπόστρωμα (ἐμπεριέχει μία «μορφὴ Ἐκκλησίας») μὲ ἀρκετὰ προγραμματικὰ στοιχεῖα, δὲν ἔχει ὁμως κατορθώσει ἀκόμη νὰ βρεῖ μία κατάλληλη θεωρητικὴ φόρμουλα. Μοιάζει ὁ λόγος τοῦ πάπα νὰ μὴ ἐμπιστεύεται μία θεολογία «ἀρχῶν». Γι' αὐτὸ ὁ λόγος τοῦ ποντίφικα δὲν ἀπευθύνεται μὲ θετικὸ, ἐνθαρρυντικὸ τρόπο στὴ θεολογία καὶ εἰδικὰ στὴν ἠθικὴ θεολογία.

Αυτό φαίνεται να προκύπτει από μία ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης σὲ μία μορφή θεολογίας, πλέον ξεπερασμένης, πὺ ἐκφράζεται κυρίως ἀπὸ τὴν περιπτώσιολογικὴ ἠθικὴ πὺ μέχρι πρόσφατα χρησιμοποιοῦσε τὸ διδακτικὸ σῶμα (*magisterium*) τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Χρειάζεται ἐπομένως νὰ βρεθοῦν καὶ νὰ διαμορφωθοῦν οἱ ἀρχές καὶ οἱ βασικὲς θεολογικὲς ἰδέες πὺ νὰ μποροῦν νὰ ἐφαρμοστοῦν στὴν ποιμαντικὴ μεταρρύθμιση κι αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιχειρήσει ἡ παροῦσα μελέτη.

Στὴ συνέχεια, ὁ Aristide Fumagalli μὲ τὸ κείμενό του «Ἡ ἀγάπη στή [Μετα-συνοδικὴ Ἐποστολικὴ Παραίνεση γιὰ τὴν ἀγάπη στὴν οἰκογένεια, σ.σ.] *Amoris Laetitia*. Ἔρωτας, φιλία, ἀγάπη» («*L'amore in Amoris Laetitia. Eros, philia, agape*») σημειώνει πὺς ἡ Παραίνεση ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν οἰκογενειακὴ ἀγάπη καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς ζωῆς τῶν ζευγαριῶν. Ἡ ἀληθινὴ οἰκογενειακὴ ἀγάπη ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ ζεύγους, στὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ καὶ σύμφωνα μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ πὺ ἔδωσε ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὸν περίφημο «Ὑμνο τῆς Ἀγάπης» (*Α' Κορ.* 13). Τὸ φῶς τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ φωτίζει τὴ συζυγικὴ ἀγάπη, πὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν τριπλὴ διάσταση: τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἄλλου (ἔρωτας), τὸ καλὸ πρὸς τὸν ἄλλον (φιλία) καὶ τὴν προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ στὸν ἄλλον (ἀγάπη). Ἡ παρουσίαση τῆς ἐρωτικῆς ἐπιθυμίας, τῆς καλῆς φιλίας καὶ τῆς ἀγάπης ἐκφράζει τὴν μεταξύ τους διάκριση, ἀλληλεπίδραση καὶ ἀλληλο-ενσωμάτωση.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη: «Τὸ καθῆκον νὰ διδάξουμε τὴν ἐρωτικότητα μέσα στὴν ἀγάπη» («*Il compito di educare la sessualità nell'amore*»), ὁ Paolo Benanti ἐστιάζει σ' αὐτὸ πὺ ὁ ἴδιος θεωρεῖ «φύση» τῆς συζυγικῆς ἀγάπης. Ἡ τελευταία δικαιολογεῖ καὶ ὑποστηρίζει τὸ χρέος τοῦ εὐαγγελισμοῦ τοῦ γάμου. Ἐρωτᾶται ὁμως: πὺς πρέπει ν' ἀσκεῖται αὐτὸ τὸ χρέος, ποιές οἱ προκλήσεις πὺ ἐμφανίζονται ἐνώπιόν μας καὶ ποιά πολιτιστικὰ περιβάλλοντα μποροῦν νὰ ἐνθαρρύνουν ἢ νὰ ἐμποδίσουν αὐτὴ τὴν «ἀποστολή»; Μὲ ἄλλα λόγια, εἶναι δυνατόν νὰ διδαχθεῖ ἡ ἐρωτικότητα μὲ τρόπο ὡστε νὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ ὄργανο ζωῆς καὶ νὰ ἐκφράσει, στὸ πλαίσιο τῆς συζυγικότητας, τὴν ἀγάπη σὲ ὅλες τὶς παραμέτρους;

Στὸ β' μέρος τοῦ τεύχους ὁ Antonio Montanari στὴ μελέτη του «Μία διαδεδομένη ἐχθρότητα ἐναντὶ τῆς ἀλληγορίας. Ἐν προκειμένῳ τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς ἐξηγητικῆς» («*Una reticenza diffusa nei confronti dell'allegoria. A proposito dell'esegesi cristiana antica*») σημειώνει καταρχὰς πὺς ὅποιος ἀσχολεῖται μὲ τὴ μελέτη τῆς βιβλικῆς ἐξηγητικῆς τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν συγγραφέων διαισθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ στοχαστεῖ πάνω στὴν ἀλληγορικὴ μέθοδο, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ ν' ἀγνοήσει τὶς δυσκολίες πὺ συνδέονται μὲ τὴ μελέτη τῆς. Πράγματι, ἡ «ἀλληγοριοποίηση» κατανοεῖται ἀπὸ τὸν σύγχρονο ἐρευνητὴ ὡς αὐθαιρεσία καὶ βίαιη ἐπέμβαση τοῦ κείμενου καὶ πὺς μόνο περιθωριακὰ μπορεῖ νὰ βοηθήσει ἐποικοδομητικὰ τὴν ποιμαντικὴ πρᾶξη. Ὁ σ. ἀντίθετα ἐπιθυμεῖ νὰ θέσει τὶς βάσεις γιὰ μία πὺ ἀμερόληπτη θεώρηση τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν συγγραφέων καὶ ἔχει τὴ διάθεση νὰ ἐξειδικεύσει ὀρισμένες ἀμετακίνητες μεθοδολογικὲς ἀρχές, διαχωρίζοντας συγχρόνως τὴν ἐχθρότητα πὺ ἀκόμη δεσμεύει τὴν προσέγγιση τῆς ἀλληγορικῆς

γραμματείας. Γι' αυτό τὸν σκοπὸ ὁ σ. ἐπισημαίνει πὼς ἡ μελέτη τῆς ἀρχαίας βιβλικῆς ἔξηγητικῆς δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ ἐπαληθεύσει ἢ νὰ διαφεύσει τὴν ἐπιστημονικὴ της ἐγκυρότητα οὔτε νὰ προτείνει ἐκ νέου τὴν ἐρμηνευτικὴ αὐτὴ ὁδὸ, ἀλλὰ κυρίως νὰ προσεγγίσει μὲ ἀντικειμενικὸ τρόπο τὴ σημασία καὶ τὸν πλοῦτο ἐκείνων τῶν κειμένων.

Ὁ Giovanni Trabucco στὸ κείμενό του «Μία ἑλληνικὴ “ἀποκάλυψη”; Ὁ Simone Weil καὶ τὸ βιβλικὸ μοντέλο: οἱ “δύο πηγές”» («“Una “rivelazione” greca? Simone Weil e il modello biblico: le “due fonti”») σημειώνει πὼς οἱ μελέτες τοῦ Simone Weil γιὰ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ, τὸν ὁποῖο θεωρεῖ πηγὴ καὶ προχριστιανικὴ «πρόληψη» τοῦ Χριστιανισμοῦ, θέτουν ἐπὶ τάπητος τὸ πρόβλημα τῆς σχέσης ἐβραϊκότητας καὶ ἑλληνικότητας τῶν Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο μεταξὺ βιβλικοῦ μοντέλου καὶ μεταφυσικῶν ἀρχῶν. Τὸ βασικὸ ἐρώτημα ἀφορᾷ στὴ μοναδικότητα καὶ παγκοσμιότητα τῆς ἀποκάλυψης, δηλαδὴ στὸν ἀληθῆ της χαρακτῆρα καὶ ἐπομένως στὸν ρεαλισμὸ τῆς πίστεως. Ἡ κριτικὴ στὸν Weil ἀπὸ τὸν Levinas προσφέρει ἐπίσης τὴν εὐκαρία γιὰ μία εὐρεία θεώρηση τῆς ὀπτικῆς τοῦ φιλοσόφου, καθὼς θέτει τὸ αἶτημα τῆς ἀμοιβαίας ἐξάρτησης μεταξὺ ἀπολυτότητας τοῦ ἀντικειμένου καὶ ἀπολυτότητας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐφαρμόζει οὐσιαστικὰ λόγω τῆς διάταξης ποὺ διατηρεῖ τὴν ὑπερβατικότητα μίας ἀπροσδιόριστης ἑτερότητας. Ἡ προοπτικὴ τοῦ Weil ἐμφανίζεται περισσότερο κατανοητὴ καὶ ριζικὰ χριστολογικὴ, καθὼς δείχνει πὼς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐντάσσεται στὴν ὑπερβατικότητα, ὅπως τὸ κάνει ὅταν ἐπιστρέφει στὶς ἀπαρχές του, παρὰ μονάχα μέσῳ μίας ἀπόλυτης πράξης. Αὐτὴ ἀποτελεῖ μία ἀθθεντικὴ συμβολὴ γιὰ τὴν ὑπέρβαση τῆς ἀντίθεσης τῶν δύο παραδειγμάτων καὶ γιὰ μία «φιλοσοφικὴ θεολογία» ποὺ νὰ εἶναι χριστολογικὰ προσανατολισμένη μὲ τρόπον ὥστε νὰ δικαιολογήσει τὴν φιλοσοφικὴ σπουδαιότητα τῆς πίστεως.

Τέλος, ὁ Federico Vercellone στὴ μελέτη του «Νέος ρομαντισμός; Ὁ πολιτισμὸς τῆς εἰκόνας» («Nuovo romanticismo? La civiltà dell'immagine») ἐρωτᾶται τί ἔχει ἀπομείνει ἀπὸ τὸν πρῶτο ρομαντισμὸ καὶ τὸν πολιτισμὸ τῆς εἰκόνας. Ὁ σ. σημειώνει πὼς εἶναι προφανὲς ὅτι ζοῦμε σὲ μία νέα ἐποχὴ στὴν ὁποία οἱ εἰκόνες εἶναι ὀλοένα καὶ πιὸ σημαντικὲς γιὰ τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν καθημερινότητά μας. Πλέον ζοῦμε σ' ἕναν κόσμον ὅπου ὁ τρόπος τῆς μετάδοσης τοῦ «κανόνα», μὲ ἄλλα λόγια ἢ μετάδοση τῆς κληρονομιάς μας, ἔχει μεταλλαχθεῖ ἀπὸ τὴν ὑπεροχὴ ποὺ ἔχει ἀποκτήσει τὸ παράδειγμα τῆς εἰκόνας σὲ σχέση μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ προφορικοῦ λόγου. Τὸ ἐρώτημα εἶναι καίριο τόσο ἀπὸ ἱστορικῆς ὅσο καὶ ἀπὸ θεωρητικῆς πλευρᾶς. Ἀπ' αὐτὸ προκύπτει μία βαθειὰ μεταμόρφωση τῆς μορφῆς τῶν μέσων μετάδοσης τῶν πολιτιστικῶν παραδόσεων, πράγμα ποὺ ἐπιβάλλει μία ἐντελῶς καινούργια θεώρηση τῆς σχέσης μας μὲ τὸ παρελθόν καὶ τὴν κληρονομιά μας. Μποροῦμε νὰ προσθέσουμε, σημειώνει ὁ ἀρθρογράφος, καὶ κάτι ἐπιπλέον: ὅτι σήμερον μέσῳ τῶν εἰκόνων συνειδητοποιοῦμε τὸν ἑαυτὸ μας σὲ ὅλα τὰ στρώματα τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης. Ἡ συνειδητοποίηση τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι μονάχα μία εἰδικὴ μορφή τῆς εἰκόνας.

Τὸ τεῦχος κλείνει μὲ βιβλιοκριτικὴ παρουσίαση διαφόρων θεολογικῶν τίτλων.

Revue d'Histoire ecclésiastique (τόμος 112, τεύχην 1-2, 2017)

Στὴν πρώτη κατὰ σειράν μελέτη τοῦ τρέχοντος τεύχους (“Tertullianus on the Pericope Adulterae (John 7.53-8.11)”) ὁ András Handl προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσει τὴν παντελῆ ἀπουσία ἀναφορᾶς ἀπὸ τὸν Τερτυλλιανὸν στὴν περικοπὴ σχετικὰ μὲ τὸν Ἰησοῦ καὶ τὴ μοιχαλίδα, γνωστὴ σήμερον ἀπὸ τὸ *Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*. Πρόκειται γιὰ τὸ ἐπεισόδιον ἐκεῖνο, κατὰ τὸ ὅποιο ὁ Ἰησοῦς εἶπε τὴν περίφημη φράση: «ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος βαλέτω λίθον ἐπ’ αὐτήν» (*Κατὰ Ἰωάννην* 8:7). Ὁ σ. ὑποστηρίζει μὲ πειστικὰ ἐπιχειρήματα ὅτι αὐτὴ ἡ ἀπουσία ἀναφορᾶς δὲν ὀφείλεται σὲ ἐσκεμμένη παρασιώπησιν ἀπὸ τὸν λατῖνον ἐκκλησιαστικὸν συγγραφέα, ἀφοῦ αὐτὴ βρίσκεται σὲ ἄμεση συνάφεια μὲ τὴν ἐν γένει *περὶ μετανοίας* ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία. Ὁ Handl καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐν λόγῳ περικοπὴ πιθανὸν νὰ ἦταν ἐντελῶς ἄγνωστη στὴν τοπικὴ Ἐκκλησία τῆς Καρθαγένης, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 3ου αἰ.

Στὴ συνέχεια ἀκολουθεῖ ἡ συλλογικὴ μελέτη τῶν Lieve van Hoof, Παναγιώτη Μαναφῆ καὶ Peter Van Nuffelen (“Philo of Carpasia, Ecclesiastical History (CPG 7512)”), ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν *editio princeps* δύο ἀποσπασμάτων ἀπὸ τὴ θεωρούμενη ὡς χαμένη *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* τοῦ Φίλωνα, ἐπισκόπου Καρπασίας τῆς Κύπρου (4ος αἰ.). Τὰ ἀποσπάσματα, τὰ ὁποία προέρχονται ἀπὸ ἔργα ποῦ ἀποδίδονται στὸν Ἀναστάσιο τὸν Σιναΐτη (7ος αἰ.) καὶ τὸν Ἀναστάτιο Ἀντιοχείας (6ος αἰ.), περιέχουν ἀνεκδοτολογικὰς διηγήσεις σχετικὰ μὲ τοὺς διωγμοὺς τοῦ Διοκλιτιανοῦ. Οἱ σσ. προτείνουν ὅτι τὸ περιεχόμενον τῶν διηγήσεων θὰ πρέπει νὰ κατανοηθεῖ κάτω ἀπὸ τὸ πρῖσμα τῶν εὐρύτερων συζητήσεων ποῦ ἔλαβαν χώρα κατὰ τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰ. καὶ ἀφοροῦν στὰ ὅρια τῆς ἐπισκοπικῆς δικαιοδοσίας. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι αὐτὲς οἱ διηγήσεις ἐνδεχομένως νὰ ἔχουν μηδαμινὴ ἱστορικὴ ἀξία, ἡ *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* τοῦ Φίλωνα εἶναι σημαντικὴ γιὰ τὴν κατανόησιν τοῦ ἴδιου τοῦ ἱστοριογραφικοῦ εἴδους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ὁ Φίλων ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους διαδόχους τοῦ Εὐσεβίου στὴν ἱστορικὴ συγγραφὴ, ἀλλὰ σὲ καμία περίπτωσιν δὲν θεωροῦσε τὸ ἔργον του ὡς συνέχεια τῆς *Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας* τοῦ Εὐσεβίου. Πράγματι, μόνον κατὰ τὸν 5ο αἰ., μετὰ ἀπὸ τὴ λατινικὴ μετάφρασιν καὶ συνέχεια τῆς *Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας* τοῦ Εὐσεβίου ἀπὸ τὸν Ρουφῖνον, ἀποκτᾶ εὐρύτερη ἀποδοχὴ τὸ ἱστοριογραφικὸν ἔργον τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας. Ἡ μελέτη περιλαμβάνει τὴν ἔκδοσιν, τὴ μετάφρασιν καθὼς καὶ τὸν σχολιασμὸν τῶν σχετικῶν ἀποσπασμάτων.

Ἡ μελέτη τῆς Haude Morvan (« La tombe du cardinal Hugues Aycelin (†1297) à Clermont. Le manifeste d'une famille au faite de son ascension ») εἶναι ἀφιερωμένη στὸ ἐλάχιστον μελετημένον ταφικὸν μνημεῖον τοῦ καρδινάλιου Hugues Aycelin ποῦ βρίσκεται στὴ Δομνικανὴ Μονὴ τοῦ Κλερμόν στὴν Κεντρικὴ Γαλλία. Ἀρχικὰ ἡ σ. καταθέτει μίαν πρότασιν γιὰ τὴν ἐνδεχόμενη ἀρχικὴ μορφήν τοῦ μνημείου, βασιζόμενη σὲ πρώιμες νεωτερικὰς πηγὰς ποῦ δὲν εἶχαν μέχρι τῶρα ἀξιοποιηθεῖ ἀπὸ τὴ σχετικὴ ἔρευνα. Ἡ πολυτέλεια τῶν ὑλικῶν καθὼς καὶ ἡ συνθετότητα τοῦ εἰκονογραφικοῦ καὶ ἐραλδικοῦ προγράμματος εἶναι ἀσυνήθιστα γιὰ τάφο ἐνός

κληρικοῦ, ἐνῶ ταυτόχρονα θυμίζον ταφικά μνημεῖα κοσμικῶν ἀρχόντων τοῦ βασιλικοῦ Οἴκου τῶν Καπέτων ἢ ἀκόμη καὶ τάφους ποῦ ἀργότερα θὰ ἐμφανιστοῦν στὴν παπικὴ αὐλὴ τῆς Ἀβινιόν. Τὸ ταφικὸ μνημεῖο χρονολεῖται ἀπὸ τὴν Μορνὰν ἀνάμεσα στὸ 1307 καὶ τὸ 1311, ἐνῶ ὁ χορηγὸς ταυτοποιεῖται μὲ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Καρδινάλιου, ἀρχιεπίσκοπο Gilles Aycelin, ὁ ὁποῖος θέλησε τὴν ἀνέγερση ἐνὸς ταφικοῦ μνημείου ποῦ θὰ συμβόλιζε τὴν ἐντυπωσιακὴ δύναμη τῆς οἰκογένειάς του.

Τὸ θέμα τῆς ἐπόμενης μελέτης ἀφορᾷ στὴν ἰδέα τῆς Συνόδου, τὶς ἀρμοδιότητες καὶ τὰ ὄριά της, ὅπως αὐτὰ ἐκφράστηκαν ἀπὸ κορυφαίους Διαμαρτυρόμενους ἐκπροσώπους τοῦ Κανονικοῦ δικαίου κατὰ τὴν πρώιμη φάση τῆς Μεταρρύθμισης στὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰ. («Concilio e diritto di resistenza agli esordi della Riforma protestante»). Ὁ Patrizio Foresta ἀναλύει πρωτίστως τὴν ἐπιχειρηματολογία τοῦ Johann von der Wyck, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ Σύνοδος μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει ἕνα νομικὸ καὶ πολιτικὸ μέσο γιὰ τὴ νομιμοποίηση μίας ἐνδεχομένης ἀντίστασης στὸν Αὐτοκράτορα καὶ τοὺς συμμάχους του. Αὐτὴ ἡ νομιμοποίηση θεμελιώνεται, σύμφωνα μὲ τὸν Σάξονα κανονολόγο, στὴν ἀρχὴ τοῦ φυσικοῦ δικαίου τῆς αὐτοάμυνας, ὅπως αὐτὸ διαμορφώθηκε στὸ κοινὸ δίκαιο (ius commune) τῆς μεσαιωνικῆς δικονομικῆς παράδοσης. Οἱ συνοδικὲς αὐτὲς ἀντιλήψεις, καταλήγει ὁ σ., γνώρισαν εὐρεῖα διάδοση στὸ πρώιμο Μεταρρυθμιστικὸ ρεῦμα καὶ υἱοθετήθηκαν τελικὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Λούθηρο.

Ὁ Matteo Al Kalak στὴ συνέχεια («La nascita del catechismo romano») παρουσιάζει τὰ γεγονότα ποῦ ὀδήγησαν στὴν ἐπεξεργασία τῆς *Τριδεντινῆς Κατήκησης*, ποῦ δημοσιεύτηκε στὴ Ρώμη ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο τοῦ Ἄλδου Μανούτιου στὰ 1566. Μὲ τὴ βοήθεια νέων ἐγγράφων ποῦ ἀξιοποιοῦνται στὴν ἔρευνα γιὰ πρώτη φορά, ὁ σ. προτείνει τὴν ἀκριβῆ ἀνασύνθεση τῶν γεγονότων ποῦ μεσολάβησαν μετὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς Συνόδου τοῦ Τριδέντου (1563) καὶ τὴν ἐκτύπωση τῆς *Κατήκησης* στὴ Ρώμη, ἐξετάζοντας τὸ ἔργο τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς, καθὼς καὶ τὶς ἐπακόλουθες ἀναθεωρητικὲς παρεμβάσεις τῶν ἐπιμελητῶν. Τέλος διατυπώνονται κάποιες ὑποθέσεις γιὰ μία νέα ἐρμηνεῖα τοῦ χειρογράφου τῆς *Κατήκησης* ποῦ ἠθσαυρίζεται στὴ Βατικανὴ Βιβλιοθήκη καὶ μία διαφοροτικὴ χρονολόγηση τῶν μεταγενέστερων παρεμβάσεων ποῦ περιέχονται σ' αὐτό.

Στὴ συνέχεια, ὁ Matteo Binasco («A Powerful 'Hibernese': Luke Wadding and His Diplomatic Role in Seventeenth-Century Rome») πραγματεύεται μία νέα προσέγγιση στὸν διπλωματικὸ ρόλο ποῦ διαδραμάτισε μία ἀπὸ τὶς σημαντικότερες Ἰρλανδικὲς παρουσίες στὴ Ρώμη κατὰ τὸν 17ο αἰ., ὁ φραγκισκανὸς Luc Wadding. Ἐνῶ ἡ μέχρι τώρα ἔρευνα εἶχε ἐστιάσει στὴ λογοτεχνικὴ καὶ θεολογικὴ συνεισφορὰ τοῦ Wadding, ἡ διπλωματικὴ του δραστηριότητα ὡς ἐκπροσώπου τῶν Ἰρλανδικῶν Συνομοσπονδιῶν στὸ Παπικὸ κράτος κατὰ τὴν περίοδο 1641-1649 εἶχε ἀγνοηθεῖ. Ἡ παρούσα μελέτη βασιζέται σὲ πρωτογενὲς ἀδημοσίευτο ἀρχεῖακὸ ὕλικὸ ἀπὸ τὴ Βατικανὴ Βιβλιοθήκη, τὸ Ἀρχεῖο τῆς Γραμματείας τοῦ Κράτους, τὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴ Διάδοση τῆς Πίστης (Propaganda

Fidei), αλλά και από άλλα ρωμαϊκά αρχεία, όπως το Ἀρχεῖο Doria Pamphilj.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη («La Facultad de teología de la Universidad de Barcelona a comienzos del siglo XVIII»), ὁ Rafael Ramis-Barcelò παρουσιάζει τὴν ἐξέλιξη τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βαλκελώνης ἀπὸ τὸ 1700 ἕως τὸ 1717, ὅταν αὐτὴ μεταφέρθηκε στὴ Σεβέρρα τῆς Καταλονίας. Μὲ μία ἱστοριογραφικὴ προσέγγιση ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ φωτίσει τὶς θρησκευτικὲς τάσεις ἀλλὰ καὶ τὶς πολιτικὲς ἀντιλήψεις καὶ συμμαχίες τῶν καθηγητῶν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Πολέμου τῆς Ἰσπανικῆς Διαδοχῆς. Ἡ μελέτη περιλαμβάνει ἐπίσης ἕναν ἐμπλουτισμένο κατάλογο τῶν καθηγητῶν, στὸν ὁποῖο περιγράφεται τὸ ἰδεολογικὸ τους προφίλ, ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἀκαδημαϊκὴ τους πορεία, τὰ ἔργα τους, καθὼς καὶ ἡ συμβολὴ τους στὰ πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ γεγονότα ποὺ ἔλαβαν χώρα ἐκείνη τὴν περίοδο.

Ἡ Λατινικὴ Ἀμερικὴ ἄσκησε ἰδιαίτερη γοητεία στοὺς Εὐρωπαίους κοινωνιολόγους κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δεκαετίας τοῦ '60, ἰδιαίτερα μάλιστα σ' ἐκείνους ποὺ ἀσχολοῦνταν μὲ θρησκευτικὰ ζητήματα. Ὁ Olivier Chatelan, στὴ μελέτη του («Michel Quoist, François Houtart. Deux itinéraires entre sociologie religieuse et désir d'Amérique Latine (années 1950-1960)») ἐστιάζει τὴν ἔρευνά του σὲ δύο ἀντιπροσωπευτικὰ παραδείγματα αὐτῆς τῆς τάσης, στὸ Γάλλο Michel Quoist (1921-1997) καὶ τὸ Βέλγο François Houtart (1925-). Μέσα ἀπὸ τὴν μελέτη τῆς σταδιοδρομίας καὶ τῶν πρώιμων δημοσιεύσεων αὐτῶν τῶν «διανοούμενων κληρικῶν», ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ ἐντοπίσει κάποια ἐρμηνευτικὰ κλειδιά ποὺ διευκολύνουν τὴν κατανόηση τῆς ἰδιαίτερης ἑξέλιξης ποὺ ἄσκησε ἡ Λατινικὴ Ἀμερικὴ σὲ μία γενιὰ κληρικῶν ποὺ διαμορφώθηκαν μέσα ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ κίνημα τῆς *Action catholique*.

Ὁ τόμος τῶν δύο πρώτων τευχῶν ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν καθιερωμένη βιβλιοκριτικὴ παρουσίαση ἔργων ποὺ ἀφοροῦν διάφορες πτυχὲς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, χωρισμένα κατὰ θεματικὴ, ἀλλὰ καὶ μὲ βάση τὶς διάφορες χρονολογικὲς περιόδους.